

Hauta-Leenan tytär

Elví Siekkínen

Hauta-Leenan tytär

Elví Síekkinen

Hauta-Leenan tytär

2. korjattu painos
© 2022 Elvi Siekkinen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-80-6710-8

Kannen maalaus: Silja Sandberg
Kirjailijan kuva, ulkoasun suunnittelu ja taitto: Tiina Sandberg

1. SURUN PÄIVIÄ JA ÖITÄ

Sinä päivänä tunnelma oli vähän samanlainen kuin olisi ollut odotettavissa ukkosta. Leena-Sohvi tunsi päänsärkyä heti aamusta ja Stiina-mummo valitteli ohimoitaan niin oudosti juilivan. Lapsetkin aistivat jotain erikoista ilmapiirissä. Aikuiset eivät jutelleet keskenään, kuten aikaisempina päivinä oli ollut tapana. Joitakin pikku lausahduksia vain vaihdettiin. Ne saattoi tulkita merkiksi, etteivät aikuiset olleet suutuksissa toisilleen. Hilja huomasi, miten Stiina-mummo huokaisi raskaasti ulos mennessään. Tupaan palaavan mummon kasvot näyttivät entistä kurttuisemmilta ja surullisemmilta. Hilja päätteli, että mummo oli käynyt ulkona salaa itkemässä.

Lapset valittivat nälkäänsä, mutta äiti ei virittänyt tulta hellaan eikä kolistellut lieden rinkejä, vain Arttu, perheen nuorimpana, sai maitoa äitinsä tissistä. Kun äiti piilotti tissinsä puseron alle, hän vilkaisi toisia lapsia ja käski heitä menemään kankaalle mustikoita poimimaan tai katsomaan, olisiko vielä Myllysuolla lakkoja. Kalle kyllä hyvin tiesi, ettei mitään lakkoja enää olisi. Ne olivat vanhentuneita, jos niitä joissakin varjoisissa paikoissa yleensä olisi. Hilja, Jussi ja Eveliina ottivat tuokkosensa, mutta Kalle ilmoitti tuvan nurkalla, ettei hän lähtisi linnun ruokia keräämään. Mustikoista ei ollut mitään hyötyä, maha vain tuli kuralle. Niinpä Kalle sieppasi onkensa ja juoksi joen rantaa kohti. Oli ihan toista paistaa ahvenia tai hätätilassa särkiä. Mutta tänä päivänä tuntui siltä, että kalatkin tekivät kiusaa pyytäjälle. Ne näpräisivät ovelasti syötin koukusta eivätkä millään suostuneet nielaisemaan sitä.

Isä oli nukkunut koko päivän vuoteessaan eikä hän ollut voihkinut eikä valitellut, kuten oli tehnyt monena edellisenä päivänä. Kalle ja Hilja supattivat keskenään, että isä ehkä olisi paranemaan päin. Mutta heidän toiveensa olivat turhia, sillä illalla myöhään isä kohotti päätään tyynyltä ja kehotti kaikkia tulemaan sängyn vierelle.

– Kuulkaapas lapset, minulla on teille jotain tärkeää sanottavaa. Asia on nyt niin, että minun elonpäiväni ovat loppumassa, mutta alkää olko huolissanne, sillä kyllä taivaan isä pitää teistä huolen. Sinä Kalle olet jo iso poika, melkein mies. Sinä autat äitiä ja Hilja myös. Kyllä te pärjätte, kun olette ahkeria ja tottelette äitiänne.

Enempää isä ei jaksanut puhua, sillä häntä alkoi hengästyttää. Pirtin asukit seisoivat mykistyneinä vuoteen vieressä. Stiina-mummo piti Arttua sylissään. Arttu, joka oli vasta muutaman kuukauden ikäinen, ei tulisi muistamaan mitään illasta eikä hänen muistiinsa jäisi mitään kuvaa isästä. Hilja ja Kalle seisoivat vieretysten. Hilja puristi lujasti Kallen kättä. Hiljan mielestä isä oli sanonut kauniisti lohduttaessaan heitä, mutta Kallen rintaa alkoi puristaa ja hänen teki mieli riuhtaista kätensä irti, juosta ulos ja virralle, sukeltaa veteen, uida kauas, uida itsensä väyksiin. Hänkö nyt oli mökin pikkuisäntä. Mitä hän mukamas pystyisi tekemään, kaksitoistavuotias poikanen. Eveliina oli puolestaan tarrannut Jussi-veljensä käteen. Vaikka ilta oli lämmin, tuli hänelle vilunväreitä selkään. Tieto tuli niin yllättäen, ettei hän pystynyt sitä käsittämään. Ja taivaan isä tuntui niin kaukaiselta, ettei hän oikein pystynyt luottamaan sen apuun. Hän ei tahtoisivat omaa isää vaihtaa toiseen, vaikka se olisi taivaan isäkin.

Isä oli painanut silmänsä kiinni ja näytti nukkuvan. Lapset hiipivät hiljaa vuoteisiinsa, isää ei sopinut häiritä. Kukaan ei puhunut mitään. Arttukaan ei kitissyt mummon sylissä. Jonkin ajan kuluttua mummo kehotti lapsia lukemaan iltarukouksen. Tuvassa oli taas täysin hiljaista. Leena-Sohvi istuutui jakkaralle ikkunan viereen ja katseli virralle. Ei näkynyt soutajia, vaikka iltayö oli pehmeän lämmin.

Hilja ja Eveliina olivat sulkeneet pikkukamarin oven perässään. He käpertyivät nukkumaan mahdollisimman lähelle toisiaan, vaikka he tiesivät, että heille tulisi pian liian lämmin. Tänä iltana piti kuitenkin hakea turvaa toisesta, koska sitä ei saisi ei oman eikä taivaan isän sylissä. Äiti oli niin poissaolevan näköinen, ettei häntä uskaltaisi häiritä ja Stiina-mummon sylin oli vallannut Arttu. Vaikka tytöt eivät puhuneet keskenään, he molemmat tajusivat, että jotain pelottavaa tulisi tapahtumaan. Eveliina nukahti pian Hiljan kainaloon päästyään, mutta Hiljan silmään ei uni tullut. Uteliaisuuttaan hän päätti pysytellä hereillä. Kuuluisiko tuvan puolelta puhetta. Saisiko hän tietää jotain sellaista, mitä aikuiset eivät olleet puhuneet heidän kuullen. Turhaa oli kuuluaan terästä, sillä mykkinä naiset valvoivat. Silloin tällöin tuvasta kuului vain isän ähkäisy, joten isällä piti olla tuskia, sillä ei isä vähästä valittanut.

Kuolema oli hirveä tapahtuma. Ja silloin Hilja muisti taas kerran pikku Armaksen kuoleman. He kaikki olivat surreet pikkuisen lähtöä, äiti pitkin kevättalvea ja isäkin kuivasi silmiään, kun he Armasta muistelivat. Monien mielestä pojassa oli ollut jotain erikoista. Naapurit olivat supatelleet, että kehen tuosta lapsesta oli tullut tuollainen ja että

mistä se Leena-Sohvi oli tuollaisen nimen pojalleen keksinyt. Hiljan mieleen palautui väkisinkin se päivä, jona Armas nukkui pois. Isä oli ehtinyt lähteä aamuhämärissä hevosineen metsätöihin. Hän oli lähtenyt Stiina-mummon kanssa viemään kuolinsanomaa isälle monen kilometrin päähän. Heillä oli liian vähän vaatteita yllä, ja kova pakkanen alkoi heitä ahdistella. Hilja olisi halunnut juosta lämpimikseen, mutta hän ei voinut jättää mummoa yksin, koska tämä olisi saattanut paleltua tielle. Mummo sai sanotuksi, että voi hyvä Jumala, tänne korpeenko mejänkin pitää kuolla. Loppumatkasta jalat alkoivat tuntua jäykiltä pötkelöiltä ja pakkanen pisteli poskipäitä. Kielikään ei enää ollut kääntynyt suussa ja leuat jäykistyivät. Jotenkin he kuitenkin pääsivät kompuroimaan Tuliniemen taloon ja lämpimään. Kun isälle saatiin sana metsäpalstalle, lähti hän heti kotiin ja Hilja ja mummo pääsivät reen kyydissä takaisin, ja isä antoi heidän peitokseen talviturkkinsa.

Pikku Armas oli kääritty vaatteeseen, ja hänet laskettiin pärekoppaan. Koppa nostettiin vintille odottamaan hautausta. Isä itse aikoi tehdä arkun, jonka hän kainalossaan kantaisi kirkkomaalle. He olivat joskus salaa kiivenneet vintille katsomaan veljeä, mutta ei se tuntunut olevan enää pikku veli. Armas oli jossain muualla. Mummo sanoi, että lapsi oli varmaan taivaassa. Siitä oli tullut enkeli ja se voisi seurata toisten sisarustensa leikkejä täällä maan päällä. Mutta minne isä pantaisiin hautausta odottamaan, ei vintille voisi nostaa painavaa miestä. Nythän oli kesä ja ruumis rupeaisi siellä haisemaan. Armas oli jäätynyt, koska oli talvi. Hiljalle tuli niin paha olo, että hänen oli pakko karkottaa kuolema pois ajatuksistaan, mutta ei se helppoa ollut.

Stiina-mummo oli istunut moniaita tunteja pöydän luona penkillä. Hän nojasi käsiinsä ja Leena-Sohvi odotti, että milloin se kuukahtaisi kasvoilleen, mutta eipä vaan kuukahtanut. Yhtäkkiä mummo kohotti hartioitaan, ja Leena-Sohvi oli kuulevinaan sen höpöttävän jotain rukouksen tapaista. Eivät tainneet kuolevaa enää rukoukset auttaa, ei vaikka itse rovasti olisi ollut niitä lausumassa sängyn vierellä. Ruustinna paremminkin olisi pystynyt auttamaan ja olikin auttanut kesän aikana. Ruustinna tiesi paremmin sairauksista ja niiden hoidosta kuin silloin tällöin paikkakunnalla vastaanottoaan pitävä Viitasaaren lääkäri. Se kun määräsi tautiin kuin tautiin ankaran matokuurin. Yleisenä vitsinä kerrottiin, miten lääkäri oli eräälle miehelle määrännyt mato-kuurin, vaikkei ollut häntä tutkinutkaan. Monien pyyntöjen jälkeen oli kuitenkin suostunut lastoittamaan miehen murtuneen jalan. Kirkonkylän apteekkari oli tyytyväinen parantajaan ja antoi ilmaiseksi vas-

taanottotilan, menihän matolääkkeitä kaupaksi. Ruustinna oli kyllä lääkärin kanssa samaa mieltä siitä, että melkein jokainen putaalainen kasvatti matotarhaa mahassaan. Lapsilla oli kesäisin tapana ulostaa pihakivien päälle, ja jos kanoja sattui paikalle, riensivät ne oitis paikalle ja alkoivat tapella lapamatovyyhdestä, josta kukko tietysti ryösti suurimman osan. Ruustinna olikin esittänyt miehelleen, että tämän täytyisi kevätkalastuksen alettua kuuluttaa saarnaspöntöstä, että ihmisten pitäisi kypsentää kalansa kunnolla ja suolattua kalaa olisi turvallista syödä vasta kahden kolmen päivän päästä. Rovasti oli aluksi vastustellut moista valistusta, mutta antanut periksi, kun ruustinna oli inttänyt, että kyllä sieltä pöntöstä kuulutettiin paljon turhempiakin ilmoituksia. Lisäksi ruustinna oli sitä mieltä, että ei riittänyt vain se, että pidettiin huolta ihmisen henkisestä puolesta, piti myös yrittää parantaa ihmisen ruumis, jos siihen löytyisi keinoja.

Leena-Sohvi muisteli niitä vuosia, joina Stiina oli ollut hänen ja Kallen kodissa. Stiinan mies oli kuollut kymmenisen vuotta sitten, eikä heillä ollut muita lapsia elossa kuin Kalle. Yhteiselo oli sujunut sopuistas. Stiina oli ahkera ja söi vähän, joten hän ei miniän mielestä rasittanut suurestikaan perheen ruokataloutta. Stiina auttoi, missä pystyi. Hän hoiti lapsia, suoritti pieniä tupa-askareita, kehräsi, kutoi sukkia ja lapasia, teki luutia ja vastoja, raahasi kesäisin lampaille lehtikerppuja.

Stiinaa oli pitkään kutsuttu mummoksi tai Stiina-mummoksi, mutta hänestä tuli pikkumummo, koska mökkiin muutti toinen mummo, josta tuli isomummo. Ja siitä ne vaikeudet alkoivat, kun Anna-Liisa tarvaroineen muutti tyttärensä huusholliin. Äiti oli jäänyt yksin torppaansa, kun lapset olivat yksi toisensa jälkeen lähteneet etsimään parempaa elämää. Linda-sisko lähti ensiksi Amerikkaan asti, ja Ville meni perässä. He eivät aikoneet sieltä koskaan enää palata kotimaahan. Nuorin lapsista, Lyydia, meni naimisiin Vihtorinsa kanssa ja muutti kodista Viitasaaren kirkolle. Heidän luokseen Anna-Liisalla ei ollut menemistä, mitä nyt vierailulla kävi, joten ainoaksi pelastukseksi tuli muutto Kallen ja Leena-Sohvin hoteisiin. Anna-Liisa oli parhaillaan tyttärensä luona, kun tämä oli taas lähiaikoina saamassa pieniä.

– Lähden auttamaan tytärtä. Ei minua ihmeemmin täällä kaivata. Ei olisi paremmin voinut sattua tuo laivareitin aloittaminen.

Paikallinen yrittäjä oli päättänyt kokeilla, kannattaisiko avata laivareitti Kauppilan rannasta Kolimanpäähän. Ihmiset olivat innoissaan uudesta mahdollisuudesta päästä asioimaan Viitasaaren kirkolle. Köyhillä ei ollut varaa kalliiseen kieverikytyiin, eivätkä vanhat ihmiset jak-

saneet kävellä pitkää matkaa. Heidän piti pysytellä takametsissä omissa oloissaan sättimässä toisiaan. Leena-Sohvi ei ollut estellyt äitiään lähtemästä, päinvastoin hän yllytti. Pirttiin tulisi rauha, kun mummot eivät olisi tukkanuottasilla keskenään. Varsinkin silloin, kun Kalle ei ollut kotosalla, mummot kinastelivat ja sättivät toisiaan pitkin päivää. Tänä kesänä Kallen sairastaessa ne olivat onneksi hillinneet itseään tai riidelleet ulkosalla. Nyt Kalle saisi ainakin kuolla rauhassa. Leena-Sohvi oli jo viikon päivät ounastellut, että Kallen lähtö ei olisi kaukana. Kuolema oli jo varmaan kääntynyt mökkitielle, ja kohta se kolkuttelisi tuvan ovea.

Hiljan oli täytynyt nukahtaa joskus aamuyöstä, koska hän heräsi oven avaukseen. Tulija oli Stiina-mummo, joka ensimmäiseksi sanoi, että isä oli kuollut yöllä. Enkelit olivat hakeneet hänet taivaaseen, ja hän oli päässyt pois tuskistaan. Eveliina kipaisi paitasillaan isän sängyn viereen, jossa tämä näkyi nukkuvan. Pyyheliina oli tosin levitetty hänen kasvoilleen. Ei ollut enkeli isää vienyt. Kaikki oli mummon höpinää. Äiti tuli tupaan. Hän oli hätäisesti ehtinyt tehdä aamutyöt, kuskannut lehmät yhteislaitumelle ja vienyt vasikan narun päähän. Tupaan tultuaan hän kertoi lähtevänsä kirkolle.

– Minun on mentävä heti Turpeelaan ja pyydetävä lainaksi hevosta ja rekeä. Minä menen suntion kanssa ruumishuoneelle hakemaan lautta. Isä on vietävä pikimmiten ruumishuoneelle hautausta odottamaan.

Hän sitoi mustan huivin päähänsä ja kiirehti porstuaan. Ovella mennessään hän huikkasi Jussille:

– Juokse sinä Jussi Leppäsille ja pyy Viialta puoli leipää lainaksi. Meillä ei ole ollenkaan leipää.

Jussi lähti juoksemaan Leppäsille, mummo alkoi vaihtaa kuivia Artulle, Hilja ja Eveliina puolestaan lähtivät hakemaan lehtikerppuja lampaille ja kitkemään rikkaruohoja kanoille. Jos kanat eivät saisi tarpeeksi ruokaa, ne lakkaisivat munimasta eikä heillä olisi enää mitään, mitä leivän päälle laittaa.

Jussi palasi ensin Leppäsiltä tyhjin käsin. Sitten palasi äiti Kalle Hämäläisen kanssa. Sitten isä raahattiin ruumislaudalle ja sidottiin naruilla rekeen ja sitten äiti lähti taas kirkolle suntion kanssa. Hän komensi mukaansa Kallen. Stiina-mummo, joka oli seurannut hiljaisena tapahtumaa, ehdotti virttä veisattavaksi, ennen kuin ruumista lähdetäisiin viemään ruumishuoneelle. Leena-Sohvi vastasi vaisusti, että hän ei ainakaan ollut nyt veisuutuulella. Veisattaisiin sitten hautajaisissa vaikka enemmän.

Stiina katsoi pitkään pihasta lähtevän reen perään. Lainahevosella vietiin Kallea viimeiselle matkalle. Kun Kalle sairastui kevätuittojen aikaan, joutui perhe puille paljaille kesän mittaan. Kun aluksi oli myyty kaikkea kaupaksi kelpavia tavaroita, piti seuraavaksi harkita, myydäkö lehmä. Leena-Sohvi ei halunnut lehmästään luopua.

– Mistä minä sitten lapsille ruokaa laitan, jos maitoakaan ei ole. Ja hevonen syö lehmienkin ruuat, eikä se maitoa anna. Ja mistä sinä tiijät, pystytkö koskaan enää hevosen kanssa töitä tekemään.

Kallen oli annettava periksi, koska hän silloin oli jo niin huonossa kunnossa, ettei pystynyt puoliaan pitämään. Hevonen myytiin kesällä, vaikka syysmarkkinoilla siitä olisi saanut paremman hinnan. Stiina oli sitä mieltä, että hevosen myynnin jälkeen Kalle menetti viimeisenkin toivonsa parantumisestaan.

Stiina hoippui tuvan rappusille ja jäi niille pitkäksi aikaa istumaan. Lapsetkin olivat vaiti, ei tehnyt mieli leikkiä eikä jutella. Lasten tavanomaisesta kinailusta ei ollut tietoaakaan. Ilo oli kadonnut kotipihalta. Palaisikohan se enää koskaan takaisin.

– Voi, kun Luoja olisi korjannut minut ja antanut Kallen elää. Kyllä minä olisin täältä jo joutanut pois lähtemään oman Jussini viereen. Nyt minulta otettiin se toinenkin lapsi pois. Ensin kuoli Liisa parhaassa iässä ja nyt sitten Kalle, puheli Stiina kuin itselleen.

Eveliina kiepsahti mummon viereen istumaan.

– Ette te saa kuolla vielä pitkään aikaan. Kuka sitten Arttua hoitaisi, hän lohdutti mummoa hädissään.

– Kyllä minusta on vähän hyötyä, lapsiparka. Syömässä vaan olen vähiiä eväitä. En minä koskaan nuorempana ajatellut, että minä jäisin tänne maan päälle näin yksin.

Kalle ja äiti tulivat puolilta päivin kirkolta kotiin. Äiti näytti väsyneeltä. Hilja pohti, jaksaisiko äiti puuhata enää mitään sinä päivänä. Mistä äidille yleensä riitti voimia. Puoleen päivään mennessä hän oli jo hoitanut aamuaskareet, käynyt kaksi kertaa kirkolla, hoitanut isän ruumishuoneelle ja varmaankin hän oli valvonut koko yön. Jos äiti vielä sairastuisi, joutuisivat he mieron tielle.

– Antoiko Viia leipää? äiti kysyi viimein.

– Ei antanut, Jussi vastasi viihaisena.

– Mitä sinä sille sanoit?

– Sen minä sille sanoin, mitä te käskitte sanoa, että sitten maksetaan, kun jaksetaan.

– Mitäs se Viia siihen sanoi?

– Milloin te pystytte maksamaan. Köyhiä ootte kuin kirkon rotat. En anna leipää. Pyytää kunnalta.

– Vai niin se sanoi.

Tuvassa oli hetken täysin hiljaista. Arttukaan ei inissyt Stiinan sylissä. Kun leivästä oli ollut puhetta, alkoi yhden jos toisenkin maha kurista. Aamun järkyttävät tapahtumat olivat haudanneet alleen nälän tunteet. Mustikat eivät pitäneet pitkään nälkää loitolla. Nyt ainakin Hiljalle selvisi se, miksei äiti ollut hellan rinkejä edellisenä päivänä kolistellut. Mökissä ei ollut mitään pataa pantavaa. Isäkään ei ollut vaatinut enää moneen päivään mitään ruokaa, vettä oli vain joskus mukista ryyppännyt. Stiina-mummo katsoi miniäänsä kuin olemassaoloon anteeksi pyydellen, että minäkin tässä vielä syömässä niukkoja eväitä. Sitten äiti sanoi:

– Mene sinä Eveliina Ruukin myllylle ja vaiha kananmunilla mannakryynejä, niin keitetään puuroa. Löysin onneksi tänä aamuna heinäkasasta kanan pesän ja siellä oli viisi munaa. Kyllä me aluksi puurolla toimeen tullaan. Mietitään sitten sakilla, mitä jatkossa puuhataan.

Munat pantiin kangaspussiin, ja Eveliina lähti juoksemaan myllylle. Äiti vielä varoitti perään:

– Älä sitten vain kompastu ja säre munia.

– Enpä tietenkään!

Eveliinaa odoteltaessa Hilja alkoi viritellä hellaan tulia. Hänellä oli pienessä pärekopassa kuivia männynkäpyjä ja risuja, jotka syttyivät vikkellästi. Päälle piti latoa vähän isompia puunoksia. Kesäkuumalla ei ollut järkevää polttaa paksuja klapeja, jotka piti säästää talvipakkasille. Leena-Sohvin itsensä ja lasten pitäisi loppukesästä ja vielä syksylläkin kerätä varastoon niin paljon kuin suinkin käpyjä, karahkoita ja oksia. Mökissä ei ollut enää puiden hankkijaa.

Leena-Sohvi alkoi tyhjentää miehensä sänkyä. Matrassin päällinen oli ruskea ja tahmainen, koska Kalle oli laskenut alleen viimeisenä yönään. Höyhentyyny pitäisi polttaa, koska se oli läpeensä märkä kuolasta ja verestä. Vaatteita mytätessään Leena-Sohvin mieleen tuli taas kerran, että Kallen lähtöä ei ollut helppoa katsella. Patjapussin saattoi pestä joen rannassa. Kallen työksi jäi matrassin olkien kantaminen ladon nurkkaan. Sänky piti vielä kantaa ulos ja pestä luudan tyngällä. Näin lähtisivät pirtistä viimeisetkin hajut isästä.

Eveliina juoksi myllyltä takaisin vielä nopeammin kuin mennessä ja hänellä oli kangaspussi puolillaan mannaryynejä. Äidille pussia ojentaessaan hän sanoi:

– Kun minä kerroin myllyn Liinalle, että isä on nyt ruumishuoneella, se antoi ylimääräisen kauhallisen ryynejä.

– Näistä me saamme monta puuroa tai velliä ja jospa me saataisiin vielä ruisjauhojakin. Sitten leivotaan oikeata ruisleipää, sillä leipä se miehen tiellä pitää ja naisenkin, äiti jutteli.

– Minä menen Auvisen luo neuvottelemaan, että jospa hän antaisi vielä kerran jauhoja velaksi. Vaikka kyllä minä senkin ymmärrän, jos hän ei enää antaisikaan. Nyt me keitämme puuron, ja kantakoon taas huominen omat huolensa.

Äidin ääni kuulosti jo paljon pirteämmältä. Siinä oli sellaista toiveikkuutta, että lapset päättelivät nälkään kuoleminen olevan vielä kaukana.

Illansuussa isän sänky kannettiin takaisin tupaan. Kun sivustavedettävä oli paikallaan, se täytettiin järviruokojen kuivilla korsilla, koska ruisoljet oli käytetty vuoden mittaan loppuun. Paikka sängyssä äidin vieressä oli vapautunut pojille, jotka oli pitänyt karkottaa isän sairauden ajaksi vintille. Jussi ilmoitti heti, että hän haluaa muuttaa alas, koska Kalle piereskelee ja haisee.

– Minkä minä sille voin, jos mustikoista minä tulen kuralle ja kananmunat pierettävät, Kalle puolustautui.

– Kyllä sinä voisit ainakin piättää.

– Anna-Liisa-mummohan aina sanoo, että pierua ei saa piättää eikä nurinniskoin lähättää.

– Nyt pojat, lopetatte tuon puheen heti. Tuo ei kuulosta mukavalta, ei ainakaan tällaisena iltana, äiti komensi.

Stiina-mummo oli ollut vaitonainen koko päivän. Kun mökin väki alkoi paneutua levolle, nousi hän jakkaraltaan ja sanoi pistäytyvänsä vielä ulkona, koska ilta oli lämmin. Eikä kummakaan, koska elokuu alkaisi vasta seuraavana päivänä. Hän suuntasi kulkunsa joen rantaan. Joki oli ollut Stiinalle tärkeä kaikkina niinä vuosikymmeninä, jotka hän oli asunut sen varrella. Ensiksi oman miehensä, Jussin, kanssa muutama sata metriä ylempänä virran niskaa ja sitten poikansa perheen kanssa tämän mökissä. Joki oli ollut kuin yksi perheenjäsen. Joka aamu heti ylösnoustua piti katsoa mitä sille kuului, oliko juoksu hidasta vai vuolasta; oliko ilmestynyt yön aikana riitettä vai oliko vielä sula. Jäiden lähdön aikaan piti seurata valtavien jäätelien vauhdikasta kiittoa alaviralle päin ja pelätä, veisivätkö ne siltapahasen mennessään. Virta oli matkakaveri, joka auttoi soutajaa myötävirtaan, mutta heittäytyi hankalaksi takaisin tultaessa.

Kaikki olisi mennyt hyvin, ellei Leena-Sohvin äiti olisi muuttanut mökkiin. Siitä se sanasota ja nalkutus alkoi, joka vähitellen muuttui lähes vihanpidoksi. Erään kerran ärhentelyn lomassa Stiina oli kysynyt, miksei Anna-Liisa ollut mennyt toisen tyttärensä huusholliä sotkemaan, Viitasaarella kun olisi ollut lääniä asua ja kun paikkakunta oli vielä niin vilkaskin. Siihen Anna-Liisa ei ollut sanonut mitään. Kerrankin se oli hiljaa. Olisihan sillä ollut toinenkin mies, jonka kanssa asua. Tuskin se oli leskensängyn maannut kunnolla, kun jo toisen otti. Siinä Aapeli-ukko äkkiä unohtui.

– Oli pakko, sanoi Anna-Liisa, kun siitä hänelle huomautin.

– Minullapa ei ollut kiirettä uutta ukkoa jahtaamaan ja hyvin olen pärjännyt leskenäkin.

– Niinpä sinulla oli poika, joka huolehti sinusta. Toista se oli minulla torpassa, josta lapset olivat kaikonneet maailmalle. Ei siinä ollut varaa eikä aikaa kuolleen miehen perään itkeskellä. Sitten kun sattui kohalle se Mielityinen, niin siinä kävi niin kuin kävi, mutta huihapeli oli koko mies. Mutta kuulepas Stiina, muistatko kuinka vanha olit kun Jussisi kuoli. Kuka sinut hampaattoman eukon olisi ottanut sänkyään lämmittämään? Sanopa se.

Niin se Anna-Liisa ilkesi sanoa, kun sille päälle sattui. Ja se sattui aika usein. Ja mitä iloa sille siitä Mielityisestä mukamas oli. Ei mitään. Onnenonkija taisi olla. Missä lienee nyt maailmalla, ei ehkä enää koko suurruhtinaskunnassa. Joku oli ollut tietävinään, että Ruotsiin oli mennyt, tietysti uusia leskiä vikittelemään. Ja sitten se Anna-Liisa vielä äityy tuon tuostakin rehentelemään niillä Amerikkaan muuttaneilla lapsillaan. Kai ne joskus ovat saattaneet lähettää jonkun taalan äitilleen, mutta ei Anna-Liisan tilanne hääppöinen ole. Kallen on pitänyt sitäkin osaksi elättää. Mutta minun asiani ovat nyt tosi huonolla tolalla. Ei olisi väliä, vaikka huomista ei tulisikaan. Jospa nukkuisin pois, kunhan ensin poikani hautaan saatan.

Stiina oli päättänyt hillitä itkunsa toisten nähden, vaikka se vaikeaa oli ollutkin, mutta nyt hän saattoi kätkeä kasvonsa huivin poimuihin ja antaa itkun tulla. Laihat hartiat alkoivat nytkähdellä ja huivi alkoi kastua. Itkusta ei meinannut tulla loppua, kai hänen oli nyt itkettävä monien vuosien itkemättömät itkut. Ei hän tainnut lopuksi enää surra Kallen kuolemaa niin kovasti, pikemminkin vain omaa surkeaa kohtaloaan. Kalle oli päässyt pois vaivoistaan ja ehkä hänellä olivat asiat nyt paremmin, ei hän ainakaan enää kipuja tuntenut. Mutta sitä Stiina oli koko pitkän päivän miettinyt, että mitä se Kalle sillä tarkoitti, kun se

lupasi, että Luoja heistä huolen pitäisi. Kunpa pitäisikin, mutta Stiina pelkäsi, ettei niin kävisi. Lieneekö Kalle enää ollut tajuissaan Luojusta puhuessaan, sillä ei se niin kovin uskovainen ollut vai oliko tullut toisiin ajatuksiin tautivuoteella asioita mietiskelytään.

Yö viileni vähitellen. Pääskyseläiset olivat lopettaneet hyönteisten metsästämisensä toisen pesueen poikasilleen. Ympärillä oli täysin hiljaista. Stiinalta olivat loppuneet kyyneläiset. Hän oli itkenyt itsensä uuvuksiin, niin väsyneeksi, ettei hän vähään aikaan edes jaksaisi jaloilleen nousta. Joelta alkoi nousta usvaa, joka hiljakseen levitti häntänsä kohti mökkiä. Stiina istui edelleen pajupensaansa suojassa ja ajatteli, että hän valvoisi auringonnousuun asti. Hänellä ei ollut mihinkään kiirettä. Hän alkoi muistella jotain sopivaa virren värssyä. Sitä hän ei uskaltaisi ryhtyä veisaamaan, mutta muistelsi sanoja ja yrittäisi hyräillä. Aluksi muistiin ei palannut mitään hetkeen sopivaa. Tuntui siltä, että kuollut Kalle oli vienyt virretkin mukanaan ruumishuoneelle. Pitkällisen haparoinnin jälkeen palasi mieleen jostakin virrestä kohta, joka sopi paremminkin hänelle itselleen kuin kuolleelle pojalle.

”Taivaassa on valmiina, nääntyneelle rauhan maja. Porttina on kuolema, siitä kuljit Vapahtaja. Siitä myöskin minua, kotiin kerran taluta.”

Kalle oli jo päässyt rauhan majaansa, mutta mitä hän vielä joutuisi kärsimään, ennen kuin taivaan portti aukeaisi. Hänellä ei olisi enää maallista auttajaa, johon turvautua. Hänen tuleva elon taipaleensa oli yhtä sakean sumun peitossa kuin häntä ympäröivä joen ranta. Nouseva aurinko valaisi sen, mutta hänen elämänsä se ei enää valoa toisi.

– Nämä olivat sitten Kallen ruumiinvalvojarit. Ja nämä olivat sitten minun viimeiset, koska muita surtavia minulla ei enää ole. Sillä kaikki ne ovat kuolleet, sanoi Stiina puoliääneen kömpyissään tutiseville jaloilleen joen rannassa ja lähtiessään haparoimaan kohti mökkiä sänkyynsä.

2. HAUDANKAIVAJAT

Kun Maukosen Ruusa kuuli, mitä Hautalassa oli tapahtunut, riensi hän heti seuraavana päivänä paikalle ja päätti ojentaa auttavaa kättä.

Maukosten mökki kökötti muutaman sadan metrin päässä Hautalasta. Lähinaapurit, jotka osasivat vähintäänkin välttävästi tavata ja tunsivat kirjaimet, irvailivat että o-kirjaimen paikalla olisi pitänyt olla u-kirjain, koska Maukunen sopisi paljon paremmin asukkaiden nimeksi. Mökissä asui lapseton pariskunta ja lukematon määrä kissoja. Kukaan ulkopuolinen ei tiennyt niiden lukumäärää ja aivan oikeutuksesta epäiltiin, että kissojen omistajat eivät edes osanneet laskea niin pitkälle, että olisivat päässeet selville kissojen lukumäärästä.

Asiaa tuntematon sivullinen olisi päätynyt ajatukseen, ettei Maukosten mäkituvan palstalla asustaisi hiiren hiirtä, eikä rotan rottaa. Mutta siinä hän erehtyi paremman kerran. Hiiret ja rotat tekivät tuhojaan niin ulkorakennuksissa kuin sisätiloissakin; niin pienillä peltotilkuilla kuin aitan jyväsäkeissä. Yksinkertainen syy oli se, ettei kissoja koskaan päästetty mökin oven ulkopuolelle. Ne olivat sananmukaisesti sisäkissoja, jotka olivat ottaneet haltuunsa koko asumuksen, ja isäntäväki toimi niiden apulaisina. Pirtin ovesta sisään astujaa odotti sanoin kuvaamaton elämys: silmiä alkoi kirveltää ja nenään tunki pistävä katku, joka levisi polttavana aina kurkkuun asti. Talon haltijapari ei tuntunut olevan mitenkään ahdistunut moisesta lemusta.

Kissat nauttivat silmin nähden olostaan. Niitä lojui kaikkialla. Jotkut nukkuiivat keränä mitä ihmeellisimmissä paikoissa, toiset venytelivät puolinukuksissa jäseniään, kun taas pikkuiset pennut leikkivät somasti viihdyttäen talon väkeä. Kun toiset söivät, niin toiset lepäsivät, sillä kaikille kissoille ei riittänyt yhtä aikaa ruokakuppeja, vaikka Iisakki oli yrittänyt niitä kovertaa sopivista koivunpahkoista.

– Ei ole tarpeeksi pahkoja, että minä saisin killeille tarpeeksi kuppeja, Iisakki valitti kävijöille.

Ja piti hän kissoille myös ruokaa hankkia. Kaikki ylimääräinen maito katosi kissojen partoihin ja parhaimmat kalat paloiteltiin niiden kuppeihin. Voimiensa mukaan Iisakki yritti viritellä loukkuja ja nakkeja rotille ja hiirille, että kissat saisivat kaipaamaansa liharuokaa. Voi-

mille otti. Koska Maukosten kissat eivät päässeet ulos, oli niille pitänyt rakentaa huusseja mökin permannon alle. Tuvan lattiassa oli aukko, josta kissat pääsivät livahtamaan tarpeilleen. Notkeina eläiminä kissat pystyivät vaeltelemaan ympäriinsä permannon alla ja etsimään kuivia paikkoja jätöksilleen. Kun joskus lattian luukku suljettiin, saattoi silloin sinne jäädä vangiksi jokin lemmikki, joka alkoi parkua sydäntä särkevästi, mutta oitis silloin riensi joko Ruusa tai Eenokki pelastamaan suojattinsa.

Kaikki tämä oli saanut alkunsa siitä, kun Ruukinperän ketunmetsästäjät tarvitsivat rautoihinsa syöttejä ja kylältä alkoivat kissat hävitä salaperäisesti. Kissojen omistajat syyttivät aluksi itse kettuja, mutta siihenkään ei pitkään uskottu, koska ainakin talvisin olisi pitänyt näkyä huomattavan runsaasti ketunjalkia ja vieläpä ihan asumusten liepeillä. Niitä ei kuitenkaan etsimälläkään löydetty. Kun lopulta syy kissojen katoamiseen selvisi, Iisakki ja Ruusa päättivät, etteivät ainakaan heidän kissansa ketunrautoihin päätyisi, ja niin kissat suljettiin mökkiin.

Kun Ruusa sai tietää, että Hautalan Kalle makasi ruumishuoneella, kiiruhti hän niin nopeasti kuin ehti surupaikalle tapahtunutta voivottellen ja hyviä neuvoja tarjoten. Lopuksi hän uskaltautui esittämään varsinaisen asiansa.

– Kun asiat ovat nyt teillä tällä tolalla kun ovat, niin etkös sinä Leena-Sohvi antaisi tuota Hiljaa meille kasvatiksi. Kun meillä ei ole niitä perillisiä, eikä taija tullakaan. Sittenhän sinulla olisi yksi suu vähemmän ruokittavana. Hilja auttelisi meitä kaikissa pikku askareissa. Ja Hiljallehan se mökki sitten jäisi, kun meistä aika jättää. Ettäs, miltä ajatus tuntuu?

Leena-Sohvi ei aluksi osannut sanoa mitään. Sitten hän vilkaisi Hiljaa, jonka kasvoilta paistoi kauhu.

– Ei asiaa voi näin äkkiseltään päättää ja onhan Hiljallakin sanansa sanottavana tuommoiseen asiaan.

Hän ei halunnut loukata vanhaa ihmistä tällä kertaa, vaikka hän olisi jossain toisessa tilanteessa sanonut paljon rumemmin. Mielessään hän jatkoi, ettei kai hän nyt suurin surmin lastaan tuollaiseen mökkiin antaisi.

– Miettikää asiaa rauhassa, eihän sillä nyt niin tulenpalava kiire ole. Mutta senpä vaan lopuksi sanon, että eipä Hilja sitten ainakaan huuto-laiseksi jouvu, jos meille kasvatiksi suopuisi. Ja minä kyllä olen tykästynyt Hiljaan, kun hän vaikuttaa niin tottelevaiselta ja kiltiltä.

Ruusa korjasi huiviaan, muikisti suutaan ja avasi oven. Hyvästejä

Eveliina tottuu ankaraan elämään pienestä pitäen. Perhe kuitenkin pitää yhtä kovissakin paikoissa. Omaa elantoaan Eveliinan täytyy lähteä hakemaan maailmalta jo lapsena. Hän vaihtaa palveluspaikasta toiseen, kunnes elämä yllättää.

Historiallinen romaani Hauta-Leenan tytär sijoittuu 1900-luvun alkuun. Kirja aloittaa Pihtipudas-sarjan, jossa pitäjäläisten elämää seurataan vuosikymmenten kuluessa.

